

Forord

Biblioteksarbejde nr. 56 indeholder primært artikler om den nyeste udvikling i russisk biblioteksvæsen og russisk bibliotekskundskab. Sekundært indeholder nummeret nogle små introduktioner til og beskrivelser af aktuelle udviklingstendenser i rumænsk biblioteksvæsen og bibliotekaruddannelse, foranlediget af fire rumænske studerendes besøg i foråret 1999 på Biblioteksskolens Aalborgafdeling, et besøg, der var finansieret over EU's SOCRATES program.

Dansksproget information om de russiske bibliotekers situation og udvikling siden Sovjetunionens sammenbrud i 1991 er ikke hverdagskost, og slet ikke større sammenhængende fremstillinger om emnet. Hovedartiklen i dette nummer af Biblioteksarbejde er faktisk det første bud på en sådan fremstilling. Det er Poul Flou Pedersens artikel "Ruslands folkebibliotekers historiske arv i 90-ernes nye udfordringer". Poul Flou Pedersen er leder af Nørager Kommunebibliotek, men har derudover i årevis beskæftiget sig med forholdene i det tidligere Sovjetunionen og det nye Rusland. Han er russiskkyndig, kender af selvsyn forholdene i Rusland fra flere besøg, og artiklen er opstået af et arbejde i forbindelse med afsluttende eksamen i russisk som suppleringsfag.

Poul Flou Pedersens artikel skildrer, hvorledes folkebibliotekerne i det nye Rusland er blevet stil-

let over for nye krav: at medvirke til sikring af den lige og frie adgang til information. Hvor radikalt nye disse krav er, fremgår af artiklens fremstilling af bibliotekernes rolle gennem russisk historie. En formynderisk holdning går gennem hele den russiske åndshistorie, både før og efter bolsjevikkerne kom til magten. En respekt for ordets magt omsættes i en kontrol med ordet. Ruslands historie er derfor præget af en række meningsmonopoler, hvor det vigtigste i dette århundrede naturligvis er den sovjetiske stats og det bolsjevikiske partis meningsmonopol. Bibliotekerne fik en central rolle i forvaltningen af meningsmonopolet. Hvor paradoksalt det end må lyde, voksede antallet af biblioteker i Stalin-perioden. Poul Flou Pedersen sammenligner biblioteksloven fra 1994 med lovgrundlaget før og demonstrerer, hvilken kolossal omstillingsevne den nye lov kræver af bibliotekerne, der ikke har høj status i samfundet, målt i kroner og ører, - samtidig med at bibliotekerne i det nye samfund er mere populære end nogensinde. For trods manglende ressourcer opfylder folkebibliotekerne på paradoksalt vis en række behov: Ofte er folkebiblioteket det eneste sted skoleelever og studerende kan få det nødvendige materiale, samtidig med at biblioteket på det lokale plan fungerer som et åndehul og en oase midt i den ofte kaosprægede russiske hverdag. Artiklen behandler i den forbindelse problemstillinger omkring personalet, brugerne og beslutningsta-

gerne og har også et afsnit om etableringen af ny teknologi, bl.a. gennem LIBNET, et centralt computernetværk.

Som en uddybning af det lovgivningsmæssige aspekt sammenligner Poul Flou Pedersen i "Lovgrundlaget for Ruslands biblioteker" 1984 - loven med biblioteksloven fra 1994, hvorfra der citeres fyldigt. Det er første gang, at danske læsere kan få lejlighed til på dansk at få et førstehåndsindtryk af Ruslands nye bibliotekslovgivning.

Med ophævelsen af den centrale styring af de russiske folkebiblioteker er disse på godt og ondt overladt til de lokale administrationers beslutninger. Poul Flou Pedersen nævner, at store regionale forskelle i biblioteksbetjeningen meget vel kan vise sig at blive resultatet. Han nævner også eksempler på, at de lokale folkebiblioteker udviser stor fantasi for at betjene biblioteksbrugerne under ofte radikale økonomiske stramminger. Filialer og mindre biblioteker må opgive tanken om at være små universalbiblioteker, men satser ofte så meget desto mere på at udvikle profiler i relation til særlige brugergrupper. I artiklen "Kvindebiblioteket i Jekaterinburg" gennemgår Flou Pedersen et spændende eksempel på en sådan profiludvikling. Forsøget med et kvindebibliotek har baggrund i en meget sørgelig udviklingstendens: Ustabile familieforhold, en meget stor kvindearbejdsløshedsprocent og en generel forringelse af kvindens status i samfundet hører også med til billedet af det nye Rusland. I Kvindebiblioteket i Jekaterinburg går bibliotekarerne ind på et område, som herhjemme ville være forbeholdt socialarbejdere eller velgørenhedsforeninger. Ud over at opbygge en bogsamling for målgruppen og organisere biblioteksbetjening for kvinder, organiserer biblioteket nemlig en lang række andre aktiviteter, f.eks. kurser i husholdningsarbejde, syværksteder, klubber og samværsgrupper for unge piger. Afholdelse af genbrugsmarkeder og auktioner giver desuden biblioteket selv en kernekommen biindtægt til at videreføre aktiviteterne. I et samfund, hvor sektorer tendentielt er i opløsning kan initiativer som kvindebiblioteket vise sig værdifulde, fordi de – som Poul Flou Pedersen skriver - "understøtter opbygningen af et civil samfund, uden hvis eksistens man ikke kan tænke sig en udvikling af en demokratisk kultur".

Måske er det med baggrund i ovenstående udvikling, at begrebet 'biblioterapi' har fået fornyet aktualitet i Rusland. Erik Adrians artikel "En god bog er også et lægemiddel. Biblioterapi i Rusland" skildrer denne tendens. Erik Adrian er nu pensioneret lektor (tidligere lektor ved Slavisk Institut ved Københavns Universitet). Læsere af Bibliotekspressen vil være bekendt med Erik Adrians artikler om russisk biblioteksvæsen, baseret hovedsageligt på flittig læsning af tidsskriftet Biblioteka. Det er da også dette tidsskrifts aktuelle årgang, der er Adrians hovedkilde til artiklen, der beretter om den biblioterapeutiske tradition i russisk biblioteksvæsen. Ligesom det af Poul Flous artikler fremgår, at bibliotekarens job kan tangere socialarbejderens, kan man af Adrians artikel udlede, at det også kan tangere psykologens terapeutiske arbejde og i nogle tilfælde også pædagogens og folkeskolelærerens. Artiklen beskriver et par konkrete eksempler, bl.a. i forbindelse med børnebiblioteker, hvor specialuddannede bibliotekarer arbejder med handicappede eller 'problembørn' i forsøg på via biblioterapien at opnå social og psykisk udvikling og integration.

Stoljarovs artikel fra 1998 - "Vor videnskab har sine særlige funktioner" – diskuterer nogle principielle sider af bibliotekets og bibliotekarens funktioner, set i relation til biblioteksvidenskabens (eller bibliotekskundskabens) udvikling. Af oversætteren Erik Adrians forord til artiklen fremgår, at Jurij Nokolajevitsj Stoljarov er professor ved Moskvas statslige kulturuniversitet, hvor man bl.a. uddanner bibliotekarer. Han er således en central og betydningsfuld skikkelse, når det drejer sig om bibliotekskundskab i Rusland. Som det fremgår hen imod slutningen på Stoljarovs artikel, er han temmelig konservativ i sin afgrænsning af bibliotekets og biblioteksvidenskabens funktioner og områder. Ifølge Stoljarov bør funktionsområdet *begrænse* sig til det kerneområde, som alle vel kan være enige om er centralt, nemlig dokumenthåndtering (fremskaffelse, lagring og genfindning af dokumenter). Stoljarovs synspunkt må logisk medføre, at han må forholde sig yderst skeptisk over for lokale initiativer som f.eks. kvindebiblioteket i Jekaterinburg. De sociale og 'terapeutiske' biblioteksfunktioner ligger klart uden for hans afgrænsning, kan man slutte, uden at han dog direkte tager sådanne initiativer op til diskussion.

Hvad er et bibliotek? spørger Stoljarov, og artiklen er langt hen et drillende og ironisk causeri omkring denne problemstilling, men også en begavet og historisk vidende rundtur i begrebets historie og betydningsniveauer. Biblioteket er blevet betragtet som en institution, et bogopbevaringssted, en bogsamling m.m. Stoljarov går helt tilbage til oldtiden for at finde et svar, men bevæger sig hurtigt op til nutiden. I en gennemgang af russiske / sovjetiske leksika og lærebøger gennemgår Stoljarov, hvad han betragter som bidrag til "den store forvirring" omkring bibliotekets funktioner. Man har betragtet biblioteket som en oplysningsinstitution, en kulturinstitution og ikke mindst har man i sovjettiden lagt vægt på den ideologisk informerende funktion. Jf. her Poul Flou Pedersens gennemgang af bibliotekernes funktion som formidlere af 'meningsmonopolet'. Den ideologiske funktion var ifølge Stoljarov indtil 1991 den vigtigste, og den måtte naturligvis opgives med dannelsen af Den russiske Føderation, hvilket blev slået fast med biblioteksloven i 1994.

Efter 1994 har mange så kaldt biblioteket for et informationssystem, men heller ikke denne definition tilfredsstiller Stoljarov. Med en besnærende analogi hævder han, at ligesom en fødevarerforretning, der tilbyder landbrugsvarer ikke er en del af landbruget, er biblioteket heller ikke en del af et system, som *producerer* informationsressourcer. Biblioteket stiller kun disse ressourcer til rådighed.

Artiklen bliver her til en diskussion af, hvad der er bibliotekskundskabens genstand. En af fagets andre veteraner, V. Skvortsov, har hævdet, at et nye informations-koncept har set dagens lys, og at bibliotekskundskabens genstand har at gøre med informationsprocesser, vekselvirkningen mellem information og menneske, en vekselvirkning, der sikres og formidles af bibliotekarer.

Stoljarov går i stærk ironisk polemik mod dette synspunkt og hævder, at bibliotekarens opgave først og fremmest drejer sig om dokumenthåndtering: hvilke dokumenter har interesse for hvem, hvordan genfinder man og lagrer dem, hvordan og hvor hurtigt kan man stille dem til rådighed o.l. Set i en dansk sammenhæng kan man måske tyde

det sådan, at Stoljarov ikke vil have biblioteksvidenskaben til at beskæftige sig med kognitive eller andre psykologiske aspekter af informationsprocessen. Han finder heller ikke et nærmere domænekendskab nødvendigt, hvad angår dokumenternes indhold. Bibliotekets kerneområde er - ifølge Stoljarov - 'dokument-kommunikation', altså fremskaffelse, lagring og genfindning af dokumenter.

Gang på gang må det konstateres, at demokratiet i Rusland og i SNG landene som helhed i den nuværende vanskelige overgangsfase er skrøbeligt. Trangen til at etablere meningsmonopol og censur dukker op på lokalt plan. Et af de mere spektakulære eksempler beskrives i Erik Adrians artikel "Bogbrænding i Jekaterinburg". Kirken som autoritet og myndighed har vundet i styrke siden 1991, men på næsten tragikomisk vis demonstrerer bogbrændingssagen fra Jekaterinburg, at de autoritære og despotiske mekanismer fra sovjettiden sagtens kan dukke op som ulve i fåreklæder. Sagen er alvorlig nok. Baggrunden for Adrians artikel er en russisk rapport til IFLA's FEIFE-kontor i København om krænkelser af ytrings- og informationsfriheden.

Det var biskop Nikon i Jekaterinburg der foranstaltede bogbrændingen af visse religiøse skrifter og fordømmelsen af "kættere". Adrian kæder Nikons handlinger sammen med en dyb splittelse i den russiske ortodokse kirke, en splittelse der imidlertid hænger sammen med en bredere kulturel og politiske splittelse i Rusland: Splittelsen mellem de der er orienteret mod Vesten med dens liberalisme og andre der - som Nikon - er orienteret mod den russiske tradition for at finde en særlig "russisk vej". De sidste består også af stærkt nationalistiske strømninger og gammelkommunister. De sidste meldinger går på, at 'kirkekrigen' fortsætter, og trods demonstrationer og protester mod Nikon synes både religiøse og politiske magthavere at beskytte ham.

Samlet giver artiklerne om Rusland bidrag til et billede af udviklingen af biblioteksvæsen og opfattelsen af bibliotekernes rolle i det moderne Rusland. Artiklerne giver ikke noget entydigt billede men afspejler måske netop derved de modstridende - både positive og negative tendenser -

som præger den russiske udvikling i denne overgangperiode.

De sidste artikler drejer sig om biblioteker i Rumænien. Biblioteksskolen har gennem nogle år samarbejdet med den rumænske bibliotekaruddannelse, og i den anledning har der været foretaget studenterudvekslinger under EU's SOCRATES program. I foråret 1999 besøgte fire rumænske studerende Aalborgafdelingen, hvor de fulgte undervisning gennem tre måneder. På en forespørgsel fra Biblioteksarbejdes redaktion indvilligede de fire i at skrive nogle mindre artikler, der præsenterede det rumænske bibliotekssystem og rumænske bibliotekstyper for danske læsere.

I artiklen "Bibliotekssystemet i Rumænien. Generel oversigt" giver Alina Dragomir og Marius Andrei Fudulu et vue over de forskellige bibliotekstyper og deres funktioner. Artiklen starter med en kort historisk oversigt over udviklingen, hvor 19. århundrede er den centrale periode for udviklingen af væsentlige institutioner. Herefter beskrives de to nationale biblioteker: Rumæniens Nationalbibliotek, der med sine mangfoldige og koordinerende funktioner er det vigtigste bibliotek, og Det rumænske Akademis Bibliotek (BAR) der fra sin grundlæggelse i 1867 til i dag har haft en vigtig funktion i erhvervelse og lagring af den nationale, kulturelle arv, herunder en række vigtige personarkiver.

Artiklen beskriver herudover universitetsbiblioteker, forskningsbiblioteker, skolebiblioteker, folkebiblioteker, en række specialbiblioteker samt informations- og kulturcentre, især knyttet til udenlandske ambassader, som har fået en vigtig funktion i åbningen af landet mod Europa.

Som et supplement til beskrivelsen af det rumænske bibliotekssystem skal Gabriela Dumitraches artikel ses. Den hedder simpelthen "Studieordningen ved Afdelingen for Biblioteks- og Informationsvidenskab ved Bukarest Universitet" og giver læserne et indtryk af de aspekter som den rumænske bibliotekaruddannelse indeholder.

Dragomir og Fudulus artikel beskriver systemer og funktioner som de efter hensigten skulle fungere. Tilsyneladende et vidtforgrenet netværk af

biblioteker fra nationalbiblioteket til landsbybiblioteket. Artiklen strejfer også betydningen af de store forandringer, som Rumænien har gennemgået de sidste 10 år, og som bl.a. har medført initiativer til managementstyring af folkebibliotekssektoren.

Et mere kritisk og subjektivt indtryk leverer Cristina Laura Filip's artikel. Den hedder "Rumænske biblioteker – på vej mod nye udfordringer i år 2000". Den unge studerende vover modigt et øje i en kritik af det rumænske bibliotekssystem. Problemet synes ifølge Filip at være, at mentaliteten fra før revolutionen i 1989 lever videre, en mentalitet der er præget af mistro, konkurrence og en væren-sig-selv-nok. Til det utilstrækkelige samarbejde kommer andre problemer: utilstrækkeligt personale, mangelfuld uddannelse, manglende overblik over bogproduktionen m.m. Christina Laura Filip slutter dog fromt med at håbe på et samarbejde i fællesskab om de mange opgaver der presser sig på.

Der er to anmeldelser i dette nummer, begge skrevet af Anders Ørom, der fra og med dette nummer har overladt redaktionen af Biblioteksarbejde til andre efter en indsats på 20 år. Den første anmeldelse er af bogen "En dag i biblioteket – ett urval dagböcker från 14. Oktober 1996", redigeret af Ingrid Atlestam og Ingemar Rosberg. Bogen er blevet til på baggrund af en kampagne blandt svenske bibliotekarer for at føre dagbog en bestemt dag. Anmeldelsen bedømmer bogen til at beskrive mangesidigheden og bredden i svensk folkebiblioteksarbejde og roser den for at kombinere historiske redegørelser med de aktuelle oplevelser og for at give levende indtryk af bibliotekarenes arbejde med lånere rundt om i hele det svenske samfund.

Den anden anmeldelse er af Vilma Hodászy Fröberg: "Tystnaden och ljuset: Om bibliotekens arkitektur fra 1998". Anders Ørom gennemgår detaljeret bogens mange afsnit, der er en kombination af biblioteks-, kultur- og arkitekturhistorie, en kombination som ifølge anmelderen undertiden kan være problematisk. Han betegner dog også bogen som stofmættet og "på flere måder lysende".